

FINANSTILSYNET

THE FINANCIAL SUPERVISORY
AUTHORITY OF NORWAY

Risikobasert tilsyn

Modul for markedsrisiko

Evaluering av styring og kontroll

DATO:
15.03.2022

FORFATTER/ANSVARLIG
THOMAS BORCH MYHRE

SEKSJON/AVDELING:
BANK/BAFO

NUMMER
4.0

Innhold

1	INNLEDNING	3
1.1	RELEVANTE REFERANSER	3
2	STRATEGI OG OVERORDNEDE RETNINGSLINJER	4
2.1	STRATEGI	4
2.2	RISIKORAMMER OG MÅL	5
2.3	SENTRALE RETNINGSLINJER	7
3	ORGANISERING OG ANSVARFORHOLD	7
3.1	STYRETS ROLLE OG ANSVAR	7
3.2	ORGANISERING, BEMANNING OG KONTROLL	7
4	MÅLING AV MARKEDSRISIKO	10
4.1	POSISJONSKONTROLL OG RISIKOMÅLING	10
4.2	RISIKOMODELLER	11
5	OVERVÅKING OG RAPPORTERING AV MARKEDSRISIKO	11
5.1	OVERVÅKING AV MARKEDSRISIKOEN	11
5.2	BRUK AV STRESSTESTER	12
5.3	INTERN RAPPORTERING	13
5.4	EKSTERN RAPPORTERING	13
6	VEDLEGG 1: PRINSIPPER FOR GOD RISIKOSTYRING AV MARKEDSRISIKO	14

1 Innledning

Finanstilsynet benytter moduler som arbeidsverktøy ved stedlig tilsyn og ved vurderingen av foretakenes samlede risiko og kapitalbehov (SREP). Markedsrisikomodulen består av en veiledning for vurdering av foretakets markedsrisikonivå og en veiledning for vurdering av foretakets system for styring og kontroll av markedsrisiko. Renterisiko i bankboken (IRRBB) og kredittspreadsrisiko (CSRBB) inngår i Finanstilsynets vurderinger av markedsrisiko. Dette dokumentet utgjør veiledningen for vurdering av foretakets styring og kontroll. I vurderingene ser Finanstilsynet hen til kompleksiteten og omfanget av virksomheten (proporsjonalitetsprinsippet).

Dokumentet er delt inn i fem hovedkapitler: kap. 1. Strategi og overordnede retningslinjer, kap. 2. Organisering og ansvarsforhold, kap. 3. Måling av markedsrisiko, kap. 4. Kontroll og rapportering og kap. 5. Uavhengig kontroll. Under hvert delkapittel følger momenter Finanstilsynet legger vekt på ved vurdering av foretakene. Disse vurderingene er bygger på lov eller forskrift, Finanstilsynet rundskriv, internasjonale anbefalinger og retningslinjer eller Finanstilsynets vurderinger basert på tematilsyn, generelle eller hva som anses som beste praksis.

1.1 Relevante referanser

Lover og forskrifter

- Lov om finansforetak og finanskonsern (finansforetaksloven) §13-5 og §13-6
- Forskrift om kapitalkrav og nasjonal tilpasning av CRR/CRD IV (CRR/CRD IV-forskriften)

Rundskriv:

- Finanstilsynets praksis for vurdering av risiko og kapitalbehov, Rundskriv 12/2016¹.
- <https://www.finanstilsynet.no/regelverk/banker/?header=Rundskriv%20og%20veiledninger>

Retningslinjer mm fra den europeiske banktilsynsmyndigheten (EBA) og Baselkomiteen:

EBA

- Guidelines on the management of interest rate risk arising from non-trading activities, juli 2018 (EBA/GL/2018/02).
- Guidelines on common procedures and methodologies for the Supervisory Review and Evaluation Process (SREP) and supervisory stress testing, juli 2018 (EBA/GL/2018/03).
- Guidelines on institutions' stress testing, juli 2018 (EBA/GL/2018/04).
- Draft guidelines on the treatment of CVA risk under the SREP, november 2015. (EBA/CP/2015/21)
- Implementation in the EU of the revised market risk and counterparty credit risk, Discussion paper, desember 2017 (EBA-DP-2017-04)
- EBA Roadmap for the new market and counterparty credit risk approaches, juni 2019
- <http://www.eba.europa.eu/regulation-and-policy>

Baselkomiteen

- Explanatory note on the minimum capital requirements for market risk, januar 2019
- Standards – Minimum capital requirements for market risk, januar/februar 2019
- Standards – Interest rate risk in the banking book, april 2016.
- Standards- Minimum capital requirements for market risk, januar 2016

¹ Rundskrivet er for tiden under revisjon for oppdatering.

- Principles for effective risk data aggregation and risk reporting, januar 2013.
- <http://www.bis.org/bcbs/publications.htm>

Med utgangspunkt i momentene som følger i kapitlene under, skal faktisk status for foretaket og Finanstilsynets vurderinger, spørsmål og konklusjoner tas inn i et hjelpeskjema. Finanstilsynets interne vurderinger av mangler og svakheter ved styring og kontroll og vurdert nivå for eksponeringen i foretaket oppsummeres i en fire-delt gradering, jf. SREPs karakterer 1 til 4, god, tilfredsstillende, mindre tilfredsstillende og Ikke tilfredsstillende. Klassifiseringen og hjelpeskjemaet benyttes ikke for eksternt kommunikasjon

2 Strategi og overordnede retningslinjer

2.1 Strategi

Formålet med dette avsnittet er å vurdere foretakets strategi og strategiprosess for markedsrisiko-området. Nedenfor følger aktuelle momenter:

Dokumentasjon og prosess:

- Foretaket skal ha hensiktsmessige retningslinjer og rutiner for å identifisere, styre, overvåke og rapportere risiko foretaket er, eller kan bli, eksponert for, jf. finansforetaksloven § 13-5. Foretakets retningslinjer og rutiner for styring og kontroll av risiko skal bl.a. omfatte markedsrisiko, renterisiko i portefølje for annen virksomhet enn handelsportefølje (IRRBB), motpartsrisiko og risikoer knyttet til verdipapiriseringsaktiviteter, jf. CRR/CRD-forskriften § 36.
- Foretakets styre skal godkjenne og regelmessig vurdere retningslinjer for å påta foretaket risikoer og for å identifisere, styre, overvåke og kontrollere risikoer som foretaket er eller kan bli eksponert for, herunder risikoer knyttet til makroøkonomiske forhold, jf. CRR/CRD-forskriften § 35.
- Foretaket bør ha en dokumentert strategi for sin virksomhet innen markedsrisiko og IRRBB-området. Strategien bør gjelde på konsolidert basis slik at den også omfatter eventuelle filialer og datterselskaper, jf. EBA/GL/2018/02 avsnitt 4.3.1.
- Strategien bør være videreformidlet til og forstått av relevante deler av organisasjonen. Strategien bør være kjent for relevante beslutningstagere og personell som innehar kontrollfunksjoner knyttet til aktiviteten, jf. EBA/GL/2018/02 punktene 40-42.
- Styret bør evaluere strategien/retningslinjene minst årlig, jf. EBA/GL/2018/02 punkt 48.

Strategiens innhold:

- Strategien skal beskrive rutiner og prosedyrer for innføring og godkjenning av eventuelle nye produkter og aktiviteter, jf. CRR/CRD-forskriften § 36. Se for øvrig modul for vurdering av styring og kontroll av operasjonell risiko.
- Styret bør klargjøre hensikten med virksomheten og dens markedsaktivitet.
- Styret bør definere en strategi for markeds- og IRRBB-risiko som reflekterer foretakets risikoappetitt på området, og som er konsistent med overordnet risikoappetitt. Risikoappetitten bør være uttrykt og definert klart og tydelig som en risikotoleranse. En risikotoleranse kan for eksempel defineres i form av tapspotensialer relatert til tildelt risikokapital, jf. EBA/GL/2018/02 avsnitt 4.3.3.
- Det bør klart fremgå for hver aktivklasse hvorvidt aktiviteten har som formål kun å avdekke kundeposisjoner eventuelt annen risikoreduksjon, eller om man ønsker å ta posisjoner for å øke inntjeningen.

- I strategidokumentet bør en klarlegge foretakets system for styring og kontroll av markedsrisiko. Prinsippene for styring og kontroll bør gjelde på konsolidert basis, jf. EBA/GL/2018/02 punkt 39.
- Av strategidokumentet bør det klart fremgå hvilke aktiviteter og investeringer som er tillatt, for eksempel:
 - Tillatte markeder/geografiske områder
 - Tillatte aktivaklasser
 - Tillatte finansielle instrumenter
- Strategien bør inneholde krav til avkastning der risikoen ikke følger av behov for å redusere annen risiko (eksempelvis likviditetsrisiko). Beste praksis er å måle risikojustert avkastning, for å gi insentiver til effektiv kapitalbruk.
- Foretaket bør inkludere ESG-faktorer, herunder hvordan disse påvirker markedsrisiko, i foretakets risikoappetitt, i strategien og i retningslinjene for markedsrisiko. ESG-faktorer bør vurderes for plasseringer, for grønne innlån samt i forvaltningsvirksomhet for kunder. Strategien for markedsrisiko bør være i samsvar med foretakets overordnede strategi for bærekraft, jf. EBA/REP/2021/18 punkt 5.5.3.

2.2 Risikorammer og mål

Formålet med dette avsnittet er særlig å vurdere rammestrukturen som er etablert for å styre foretakets markedsrisikonivå. Nedenfor følger aktuelle momenter:

Dokumentasjon og prosess:

- Styret skal etter finansforetaksloven § 13-6 (4) overvåke og styre samlet risiko i foretaket.
- Foretakets styrings- og kontrollordninger samt retningslinjer og rutiner skal etter samme paragraf være tilpasset risikoen ved og omfanget av virksomheten i foretaket.
- Rammene skal etter CRR/CRD IV-forskriften § 35 evalueres regelmessig. Med regelmessig legger Finanstilsynet normalt til grunn at evalueringen skjer minst én gang i året sammen med evalueringen av strategien for markedsrisikoområdet, jf. EBA/GL/2018/02 punkt 48.
- Rammene bør vedtas av styret, og tildeles administrerende direktør med tydelig angivelse av en eventuell videre delegering og klare rapporteringslinjer og ansvarsfordeling, jf. EBA/GL/2018/02 punkt 43 og 44.
- Forutsetningene som legges til grunn i modellene bør være fullt forstått og dokumentert, jf. EBA/GL/2018/02 punkt 103-105.

Rammestruktur:

- Rammestrukturen skal være tilpasset aktivitets- og risikonivået i foretaket, jf. Finansforetaksloven § 13-6 (4).
- Formen på de overordnede risikorammene bør være nært knyttet til den form som styret velger for å definere sin risikotoleranse, slik at rammene er konsistent med strategi og risikopolity for markedsrisiko jf. EBA/GL/2018/02 punkt 44.
 - Rammene bør gis som tapspotensialer gitt et sjokk som gir betydelig endrede markedspriser, jf. EBA/GL/2018/02
 - Som supplerende rammer til tapspotensialer kan risikotoleransen uttrykkes i form av eksponeringsgrenser på posisjoner, porteføljer og produkter for å sikre risikospredning
 - For renterisiko i bankboken bør foretaket se risikoen målt mot resultatet (NII) og mot egenkapitalen (EVE) i sammenheng for å fange opp kompleksiteten i renterisiko, jf. EBA/GL/2018/02 punkt 81. Det bør også settes rammer som indikerer akseptabelt nivå for volatiliteten i rentenetto (inntjeningen) under spesifikke scenarier.

- Risikorammene bør etableres på konsolidert nivå for foretaket, samt i tillegg på solonivå dersom det er hensiktsmessig, jf. EBA/GL/2018/02 punkt 39.
- Rammekommunikasjonen bør inneholde definisjoner og beskrivelser av rutiner for håndtering og eventuell godkjenning av avvik/brudd på rammene, jf. EBA/GL/2018/02 punkt 41 og 52.
- Styret skal gjennom den etablerte rammestrukturen sikre at alle vesentlige risikoer er styrt, jf. finansforetaksloven § 13-5, herunder aksjerisiko, renterisiko (herunder renterisiko i bankporteføljen), valutarisiko, kredittspreadsrisiko, eiendomsrisiko, basisrisiko, CVA-risiko, ikke-lineær risiko knyttet til instrumenter med opsjonselementer mv². For renterisiko i bankboken er beste praksis å ha rammer både for tapsrisiko målt mot egenkapitalen og mot resultatet, jf. EBA/GL/2018/02 punkt 43.
 - Det er sentralt å vurdere foretakets retningslinjer for aggregering av posisjoner (netting). Dersom det er etablert en liberal praksis for slik netting (der nettingen kan omfatte store beløp og der det kan gjenstå betydelig risiko etter nettingen) bør det i tillegg til nettorammer være etablert bruttorammer.
 - For å styre renterisikoen bør en i tillegg til totale durasjonsrammer (følsomhet overfor endringer i rentenivået/parallele skift i rentekurven) etablere rammer for endringer i helning og krumning på rentekurven. Beste praksis er tapsrammer målt mot de seks stressene i EBAs retningslinjer. Foretak i gruppe 1 og gruppe 2 forutsettes i tillegg å utarbeide egne stress tilpasset foretakets virksomhet, jf. EBA/GL/2018/02 punkt 85. For IRRBB (renterisiko i bankporteføljen) bør foretaket ha rammer både målt som effekt på egenkapitalen (EVE) og som effekt på resultatet, jf. EBA/GL/2018/02 punkt 33, 43 og 44. Dersom foretaket har aktivitet i utenlandsk valuta bør renterisikorammer etableres for alle enkelvalutaer hvor det tas vesentlig renterisiko, jf. EBA/GL/2018/02 punkt 44 (d). For en nærmere beskrivelse av måling og styring av renterisiko, se IRRBB-retningslinjen kapittel 4.4 og Baseldokumentet punkt 35 til 51.
 - Ikke-lineær risiko kan styres ved å etablere rammer for følsomheten til opsjonens deltaverdi ved endring i verdien til det underliggende instrument (gamma-virkningen) og rammer for opsjonsverdiens følsomhet ved endring i volatiliteten til det underliggende instrument (vega-virkningen). Følsomheten ved endring i opsjonens løpetid (theta-virkningen) og følsomheten ved endring i den risikofrie renta (rho-virkningen), kan også være av betydning. Den ikke-lineære risikoen fanges best opp ved bruk av simuleringsteknikker.
- Rammene bør være konsistente med foretakets generelle metodikk for måling av risiko. Metodikken, herunder prinsipper for aggregering av posisjoner, bør være godt dokumentert.

Fullmaktstruktur:

- Basert på de overordnede rammene gitt av styret, bør foretaket skriftlig delegerer rammer og fullmakter til ulike nivåer innen virksomhetsområdet, helt ned til den enkelte desk eller risikotaker (megler/forvalter), jf. EBA/GL/2018/02 punkt 43 og 44.
- Rammestrukturen bør også presiseres på lavere virksomhetsnivåer, for eksempel på divisjonsnivå eller for hvert forretningsområde. Hvordan ulike posisjoner skal måles mot etablerte rammer bør være godt dokumentert, jf. EBA/GL/2018/02 punkt 44.
- Det bør foreligge rutiner og fullmakter for etablering og fordeling av kredittlinjer og oppgjørslinjer på motparter i handler og oppgjør, samt for kredittlinjer/eksponeringsrammer for utstedere ved investering i verdipapirer.

² Aktuelle eksponeringsrammer er i noen grad berørt i modulen "Evaluering av markedsrisikonivået".

2.3 Sentrale retningslinjer

- Foretaket skal ha retningslinjer og rutiner som er tilpasset risikoen ved, og omfanget av virksomheten i foretaket, jf. Finansforetaksloven § 13-5 tredje ledd.
- Foretaket skal ha retningslinjer for å sikre tilstrekkelig arbeidsdeling og for å unngå interessekonflikter, jf. CRD IV forskriften § 35 annet ledd.
- Sentrale retningslinjer skal godkjennes av styret eller annen instans som styret har delegert ansvaret til. Retningslinjene skal jevnlig evalueres, jf. CRR/CRD IV-forskriften § 35. Styret bør påse at retningslinjene gjøres kjent og implementeres i organisasjonen.
- Foretaket bør ha skriftlige retningslinjer for de enhetene som er tildelt markedsrisikorammer, herunder forvaltningsavtaler med konserninterne og/eller konserneksterne forvaltere.
- Foretaket bør ha klart definerte rutiner og retningslinjer for identifisering, kontroll og oppfølging av operasjonell risiko knyttet til markedsrisikoaktiviteter, jf. EBAs retningslinjer for operasjonell risiko prinsipp 1.

3 Organisering og ansvarsforhold

3.1 Styrets rolle og ansvar

Formålet med dette punktet er å vurdere styrets rolle og involvering på markedsrisikoområdet, jf. finansforetaksloven § 8-6 og CRR/CRD IV-forskriften § 35.

Nedenfor følger aktuelle momenter. Det henvises for øvrig til modul for intern virksomhetsstyring for mer utfyllende forventninger til styret.

- Styret skal fastsette og regelmessig vurdere strategier, risikoappetitt, planer og overordnede retningslinjer for å identifisere, styre, overvåke, kontrollere og rapportere markedsrisiko.
- Styret må sikre seg tilgang til risikoinformasjon ved å fastsette omfang, format og frekvens på rapporteringen, jf. etter CRR/CRD IV-forskriften § 35. Herunder må styret få seg forelagt relevante rapporter på markedsrisikoområdet.
- Styret bør legge stor vekt på betydningen risikokultur har for virksomheten. Det vises til modul for intern virksomhetsstyring.
- Styret skal påse at foretaket har en tilfredsstillende internkontroll på markedsrisikoområdet.
- Styret skal godkjenne internrevisjonens ressurser og planer på årlig basis.

3.2 Organisering, bemanning og kontroll

3.2.1 Ressurser, kompetanse, godtgjørelsesordninger og retningslinjer for egenhandel

Formålet med dette punktet er å vurdere foretakets ressurser og kompetanse innen markedsrisikoområdet.

Nedenfor følger aktuelle momenter.

- Foretaket skal ha ansatte som samlet har kvalifikasjoner og erfaringer som trengs for at virksomheten i foretaket drives på en forsvarlig måte. Foretaket bør påse at medarbeiderne

har nødvendig erfaring og kompetanse, og at kompetansehevende tiltak tilbys, jf. finansforetaksloven § 8-11 (3).

- Foretaket bør klart definere hvilken organisatorisk enhet eller hvilken gruppe/komité (for eksempel en balansestyringskomité) som er premissgiver og har ansvar for den *overordnede* styringen av markedsrisikonivået og oppfølgingen av resultatene. Enheter/personell med operativt ansvar for den *løpende* styringen av foretakets markedsrisiko må også være klart definert.
- Antallet medarbeidere bør være tilpasset virksomhetens kompleksitet og omfang.
- Personell, både i støtte- og i uavhengige kontrollfunksjoner, bør ha god forståelse av aktuelle risikoer og ha myndighet og insentiver til å belyse og vurdere handlinger utført av personell med resultatansvar.
- Uavhengige kontrollfunksjoners ressurser og kompetanse innen markedsrisikoområdet bør være tilpasset kompleksiteten og omfanget av virksomheten.
- Foretakets godtgjøringsordninger, herunder evt. bonusordninger, for ansatte på markedsrisikoområdet skal bidra til å fremme og gi insentiver til god styring av og kontroll med foretakets risiko, motvirke for høy risikotaking, og bidra til å unngå interessekonflikter. Se spesielt finansforetaksforskriften §§ 15-4 til 15-6 for regler om godtgjørelse til ledende ansatte, personer med vesentlig betydning for foretakets risikoeksponering og ansatte med kontrolloppgaver. Se for øvrig om godtgjøringsordninger i modul for intern virksomhetsstyring.
- Etter MiFID art 16.2, skal verdipapirforetak utarbeide hensiktsmessige retningslinjer for ledere, ansatte og tilknyttede agents personlige transaksjoner, jf. også forordning 2017/565 artikkel 29. Finanstilsynet legger til grunn at også banker utarbeider hensiktsmessige retningslinjer for ledere, ansatte og tilknyttede agents personlige transaksjoner.

3.2.2 Organisering og ansvar for internkontroll i første linje

Formålet med dette punktet er å vurdere om foretakets organisering innenfor markedsrisikoområdet er klar, dokumentert og tilpasset virksomhetens størrelse, kompleksitet og omfang. Risikohåndtering og internkontroll på markedsrisikoområdet bør integreres i foretakets overordnede rammeverk for risikohåndtering og internkontroll, jf. EBA/GL/2018/02 kap. 4.3.

Nedenfor følger aktuelle momenter.

- Foretaket skal organiseres og drives på en forsvarlig måte og ha en klar organisasjonsstruktur, jf. finansforetaksloven § 13-5 første ledd.
- Foretaket bør på en entydig måte ha nedfelt fordelingen av ansvar og myndighet i organisasjonen, jf. EBA/GL/2018/02 punkt 40. Foretaket bør ha en styringsstruktur som effektivt iverksetter strategien på markedsrisikoområdet.
- Dokumentert og oppdatert organisasjonskart bør vise strukturen, og faktiske rapporterings- og ansvarsforholdslinjer på markedsrisikoområdet.
- Foretaket skal ha retningslinjer for å sikre tilstrekkelig arbeidsdeling og for å unngå interessekonflikter, jf. CRR/CRD IV-forskriften § 35 annet ledd.
- Foretaket må sørge for å etablere klare skiller ("Chinese Walls") i virksomheten for å hindre interessekonflikter.
- Stillingsinstrukser og arbeidsbeskrivelser bør foreligge for de mest sentrale medarbeidere. Daglig leder skal etter finansforetaksloven § 8-11 (3) sørge for at det blir fastsatt instruksjoner som angir de ansattes arbeidsoppgaver og ansvarsforhold, samt rapporterings- og saksbehandlingsregler.
- Ledere skal etter CRR/CRD IV-forskriften § 37 iverksette tilstrekkelig internkontroll og løpende vurdere gjennomføringen av internkontrollen i områdene de har ansvar for. Vurderingen av om internkontrollen har vært gjennomført på en tilfredsstillende måte og om det er behov for nye kontrolltiltak, skal oppsummeres og dokumenteres minimum årlig.

3.2.3 Uavhengige kontrollfunksjoner i andre og tredje linje

Formålet med dette punktet er å kartlegge og vurdere mandat samt utøvelsen av ansvaret foretakets uavhengige kontrollfunksjoner er tildelt på markedsrisikoområdet. Dette innebærer blant annet å kartlegge og vurdere instruksjer og retningslinjer, samt å vurdere omfang og innhold på arbeidet til uavhengige kontrollfunksjoner. Funksjonenes ansvar og generelle hovedoppgaver er også omhandlet i modul for intern virksomhetsstyring. Med uavhengig kontrollfunksjoner menes i denne sammenheng interne kontrollfunksjoner i andre linje og internrevisjonen i tredje linje.

Interne kontrollfunksjoner skal jevnlig rapportere om risiko- og etterlevelse på markedsrisikoområdet til ledelsen og styret for å gi en uavhengig vurdering av status, utvikling og mulige fremtidige risikoer på området.

Risikokontrollfunksjon

- Foretaket skal etter finansforetaksloven § 13-5 (2) ha en uavhengig risikokontrollfunksjon som skal ha tilstrekkelig kompetanse og ressurser for styring, overvåking og oppfølging av risiko, herunder markedsrisiko jf. CRR/CRD IV-forskriften § 38.
- Risikokontrollfunksjonen skal rapportere direkte til toppledelsen, og ved behov også direkte til styret. jf. CRR/CRD IV-forskriften § 38.
- Risikokontrollfunksjonen bør være involvert i diskusjoner om foretakets strategi og risikoappetitt på markedsrisikoområdet.
- Risikokontrollfunksjonen bør jevnlig overvåke risikonivå og -utvikling på markedsrisikoområdet. I foretak med betydelig markedsrisiko bør målingen skje daglig.
- Risikokontrollfunksjonen bør være ansvarlig for foretakets modeller som anvendes i styring og kvantifisering av markedsrisiko.
- Risikokontrollfunksjonen skal etter CRR/CRD IV-forskriften § 38 være involvert i vurderinger som har vesentlig betydning for foretakets risiko, herunder vesentlige beslutninger relatert til markedsrisiko. Det bør likevel være tydelig at ansvaret for beslutningene ligger hos fullmaktshavere i første linje og hos styret.
- Risikokontrollfunksjonen skal etter CRR/CRD IV-forskriften § 36 involveres i prosessen med å vurdere risiko i nye produkter, tjenester og andre nye aktiviteter innenfor markedsrisikoområdet.
- Risikokontrollfunksjonen bør regelmessig foreta vurderinger av etterlevelse av rammer på markedsrisikoområdet.
- Risikokontrollfunksjonen bør foreta andre relevante kontroller og overvåke at internkontrollen på markedsrisikoområdet er hensiktsmessig og effektiv.

Etterlevelsesfunksjon

- Foretaket skal etter finansforetaksloven § 13-5 (2) ha en uavhengig etterlevelsesfunksjon som skal ha tilstrekkelig kompetanse og ressurser for styring, overvåking og oppfølging av risiko, jf. CRR/CRD IV-forskriften § 39.
- Etterlevelsesfunksjonen bør gjennomføre tester for å verifisere at aktuelt eksternt og internt regelverk som er relevant for markedsrisikoområdene, herunder ESG-risiko, etterleves. Rapporter vedrørende gjennomførte kontrollaktiviteter fra uavhengig kontrollfunksjon bør adresseres til og behandles av relevant nivå i organisasjonen.
- Etterlevelsesfunksjonen skal etter CRR/CRD IV-forskriften § 36 involveres i prosessen med å vurdere risiko i nye produkter, tjenester og andre nye aktiviteter innenfor markedsrisikoområdet.

Internrevisjon

- Foretak skal etter finansforetaksloven § 13-5 (2) ha en uavhengig kontrollfunksjon med ansvar for internrevisjon. Foretak som i mer enn de siste 12 måneder har hatt en forvaltningskapital som er lavere enn 10 milliarder kroner, har unntak fra kravet om internrevisjon. I foretak som

ikke har internrevisjon, skal valgt revisor gi en årlig bekreftelse til styret om risikostyringen og internkontrollen.

- Internrevisjonen skal etter finansforetaksloven § 8-16 jevnlig kontrollere at virksomheten på markedsrisikoområdet er organisert og drives på en forsvarlig måte og i samsvar med gjeldende krav. Undersøkelser bør blant annet omhandle kvaliteten på strategier, retningslinjer og rutiner og hvorvidt disse faktisk følges. Innslag av stikkprøver, referater fra styremøter, balansekomite og lignende vil naturlig inngå som en del av vurderingene.
- Internrevisjonen bør jevnlig vurdere modeller som foretaket anvender for kvantifisering og styring av markedsrisiko.

4 Måling av markedsrisiko

Formålet med dette kapitlet er å vurdere om foretaket har etablert et system for måling av markedsrisiko som er tilpasset kompleksiteten og omfanget av virksomheten.

4.1 Posisjonskontroll og risikomåling

Formålet med dette avsnittet er å vurdere foretakenes systemer og rutiner for administrering av markedsposisjoner, verdsettelse og beregning av eksponeringsindikatorer/risikomål³. I vurderingen av systemer og rutiner må en ta hensyn til kompleksiteten og omfanget av virksomheten. Det vises til finansforetaksloven § 13-6 (2). For foretak med handelsportefølje følger det av CRR artikkel 104 at foretakene skal ha klart definerte retningslinjer og framgangsmåter for å avgjøre hvilken posisjon som skal inngå i handelsporteføljen. Artikkel 105 har bestemmelser om forsvarlig verdsettning. Finanstilsynet forventer at foretakene har innført tilsvarende rutiner, systemer og retningslinjer for å følge opp alle posisjoner som medfører markedsrisiko, og ikke bare for posisjoner tilhørende handelsporteføljer.

Nedenfor følger aktuelle momenter for alle foretak med aktiviteter som innebærer markedsrisiko:

- Porteføljesystemet/informasjonsystemet som brukes til å måle de ulike posisjonenes markedsverdi (risikoeksponering) bør inkludere alle posisjoner, og bør avstemmes mot troverdige kilder for posisjons- og markedsdata (eksempelvis VPS). Porteføljesystemet bør løpende, og minst daglig, oppdateres med nye transaksjoner. jf. EBA/GL/2018/02, punktene 54, 58, 59 og 60.
- Dersom det benyttes ulike systemer for ulike delporteføljer/instrumenter, bør det foreligge rutiner for hvordan dataene skal integreres og aggregeres.
- Porteføljesystemet bør løpende oppdateres med nye markedspriser. Markedsprisene bør hentes fra anerkjente kilder, og innhenting av priser bør foretas av ansatte med kontrolloppgaver. jf. EBA/GL/2018/02, punktene 59 og 60.
- Foretakets risikomåling bør ikke begrenses til kun ett risikomål, men det bør benyttes et utvalg av flere metoder for å kvantifisere eksponeringen for markedsrisiko. jf. EBA/GL/2018/02, punkt 86.
- Verdsettelse av porteføljer og beregning av risikoeksponering bør foretas av ansatte med kontrollansvar.
- Manuelle rutiner knyttet til registrering og verdsettelse mv. bør være redusert til et minimum. Eventuelle manuelle endringer av systemdata bør dokumenteres.

³ Jf. prinsipp 6 i Baseldokumentet og prinsipp 1 til 6 i Basel standarden "Principles for effective risk data aggregation and risk reporting".

- Alle relevante posisjoner, kontantstrømmer og beregningsdata (markedspriser mv.) bør registreres og lagres, og endringer bør kunne spores (audit trail) jf. EBAs retningslinjer for operasjonell risiko prinsipp 9.

4.2 Risikomodeller

Formålet med dette avsnittet er å vurdere foretakets bruk av interne modeller og prognoser i styring av markedsrisiko. Nedenfor følger aktuelle momenter:

Modellene:

- Modellene bør fange opp et tilstrekkelig antall risikofaktorer: Risikomodellene bør gi en god representasjon av den faktiske porteføljen. jf. EBA/GL/2018/02 punktene 54 til 63.
 - Det bør som et minimum være risikofaktorer innenfor hver av risikokategoriene som modellen dekker, dvs. aksjer, renter, valuta, råvarer, etc.
 - I tillegg bør det være et tilstrekkelig og representativt antall risikofaktorer innenfor hver kategori, for eksempel punkter på rentekurven, aksjeindekser, valutakurser, etc.
- Det må være tilstrekkelig kvalitet på dataseriene (markedsdata, posisjonsdata) som inngår i beregningene, samt på prosedyrene for oppdateringen av datagrunnlaget for beregningene. jf. EBA/GL/2018/02 punkt 59 og 60.
- Modellenes beregning av risikoreducerende effekter (graden av samvariasjon mellom ulike elementer i og mellom porteføljer) bør ved usikkerhet være konservativt anslått.

Integrasjon og ettertesting:

- Modellene bør være en integrert del av foretakets system for risikostyring. jf. EBA/GL/2018/02 punkt 11 og 63.
- Styret og ledelsen bør ha et aktivt forhold til risikostyringsprosessen. Styret og ledelsen bør være kjent med sentrale parametere og forutsetninger i modellen, og forutsetninger og parametere bør evalueres ved behov, og uansett minst årlig. jf. EBA/GL/2018/02 punkt 46.
- Foretaket bør ha etablerte rutiner for kontroll og oppfølging av modellens gyldighet gjennom ettertesting/validering. Ettertesting/validering, så vel som selve modellen og endringer i denne, bør være godt dokumentert. jf. EBA/GL/2018/02 punkt 71.
- Internrevisjonen bør gjennomgå og evaluere foretakets håndtering og bruk av risikomodeller i sin årlige risikovurdering. jf. EBA/GL/2018/02 punkt 53.

5 Overvåking og rapportering av markedsrisiko

5.1 Overvåking av markedsrisikoen

Formålet med dette avsnittet er å vurdere foretakets rutiner for kontroll av markedsrisiko, resultater og etterlevelse av interne og eksterne retningslinjer. I vurderingen av rutinene må en ta hensyn til kompleksiteten og omfanget av virksomheten. Foretaket skal etablere hensiktsmessige rutiner og retningslinjer for styring og kontroll av markedsrisiko jf. § 13-5 i finansforetaksloven.

Nedenfor følger aktuelle momenter:

- Overvåking av utviklingen i etablerte risikomål bør skje løpende både på konsolidert basis og for delporteføljer, jf., EBA/GL2018/02 punkt 29.
- Det bør være etablert prosedyrer som sikrer at det er konsistens mellom styrets markedsrisikotoleranse og risikoappetitten definert ved risikorammene, jf., EBA/GL2018/02 punkt 11 og 41.
- Styret og ledelsen bør jevnlig vurdere utfallet av gjennomførte stresstester opp mot allokert risikokapital og nivået på etablerte rammer, jf. EBA/GL2018/02 punkt 68 (g).
- Foretaket bør sikre etablering av tilstrekkelige rutiner for eskalering ved brudd på rammer, jf. EBA/GL2018/02 punkt 52.
- Internkontrollen, inkludert effektiviteten og hensiktsmessigheten til de ulike kontrollhandlinger som gjennomføres, bør jevnlig vurderes av en uavhengig kontrollinstans, jf. EBA/GL2018/02 punkt 53.
- Det bør foreligge rutiner for overvåking av etterlevelse av interne retningslinjer (herunder rammer) og rutiner. Gjentatte brudd på interne rammer og retningslinjer indikerer at rutine (og eventuelt etablert holdning til etterlevelse) ikke er tilfredsstillende, jf. EBA/GL2018/02 punkt 52.
- Det bør foreligge rutiner for overvåking av etterlevelse av regulatoriske krav. Gjentatte overtredelser av lover og forskrifter indikerer at rutine ikke er tilfredsstillende, jf. EBA/GL2018/02 punkt 52.
- Brudd på interne rammer, retningslinjer og rutiner bør rapporteres til den instans hvor de er vedtatt. Det bør foreligge prosedyrer for oppfølging av alle typer brudd.

5.2 Bruk av stresstester

Formålet med dette avsnittet er å vurdere foretakets bruk av stresstester på markedsrisikoområdet.

EBA-retningslinjen "Guidelines on institutions' stress testing" (EBA/GL/2018/04) fra juli 2018 dekker hele foretaket og alle risikofaktorer. Markedsrisiko er spesifikt beskrevet i retningslinjens punkt 125-131 og renterisiko i bankboken (IRRBB) er omtalt i punkt 164-170.

Nedenfor følger aktuelle momenter.

- Foretaket bør måle sin sårbarhet overfor uvanlig volatile og turbulente markedsforhold, herunder situasjoner hvor sentrale forutsetninger i den løpende risikomålingen bryter sammen, eksempelvis manglende likviditet for en eller flere aktivklasser, eller endringer i samvariasjon mellom markeder. jf. EBA/GL/2018/04, punkt 127 og 131.
- Stresstesting bør være en integrert del av foretakets risikostyringssystem jf. punkt 37 i Baseldokumentet.
- Foretaket bør etablere et stresstesting-program og regelmessig evaluere utformingen av stresstestene og vurdere testenenes egnethet jf. kapittel 4.1 i EBA/GL/2018/04.
- Alle vesentlige risikoområder bør dekkes jf. kapittel 4.4. i EBA/GL/2018/04.
- Foretaket bør gjennomføre sensitivitetsanalyser for spesifikke porteføljer eller risikoer jf. kapittel 4.6.2 i EBA/GL/2018/04.
- Foretaket bør gjennomføre dynamiske og framoverskuende scenarioanalyser hvor flere risikofaktorer inntreffer samtidig jf. kapittel 4.6.3 i EBA/GL/2018/04.
- Scenarioanalyser bør baseres på alvorlige, men samtidig mulige hendelser jf. kapittel 4.6.4 i EBA/GL/2018/04.
- Foretaket bør gjennomføre reversert stresstesting som del av sitt stress testing program jf. kapittel 4.6.5 og punkt 127 i EBA/GL/2018/04.
- Foretaket bør vurdere å foreta stresstester/sensitivitetsanalyser som dekker klimarisiko, i form av overgangsrisiko og fysisk risiko i et mer langsiktig perspektiv, jf. EBA/REP/2021/18 punkt 4.3.5.

5.3 Intern rapportering

Formålet med dette punktet er å vurdere om foretakets systemer og rutiner for håndtering og aggregering av risikodata samt risikorapportering er tilfredsstillende.

Nedenfor følger aktuelle momenter:

- Foretaket skal ha etablert rapporteringsrutiner slik at styret, ledelse og alle relevante enheter får tidsriktig, korrekt og konsistent rapportering som ledd i overvåkingen og styringen av markedsrisiko, jf. finansforetaksloven § 13-5.
- Foretaket bør ha rapportering og oppfølging på de strategiske mål og rammer som er fastsatt for virksomheten knyttet til markedsrisiko, jf. EBA/GL/2018/02 punkt 51. Rapporteringen til styret og foretakets ledelse bør gi et helhetlig bilde av foretakets markedsrisiko.
- Rapportering bør skje til ulike ledernivå og bør inneholde relevant og tilstrekkelig informasjon til hvert rapporteringsnivå. Aggregert informasjon skal være tilstrekkelig detaljert til at foretakets sensitivitet til endringer i de viktigste risikofaktorene i markedet fremkommer. jf. EBA/GL/2018/02 punkt 66.
- Styret og ledelsen bør motta rapporter som viser resultater av stresstestberegninger og andre sentrale analyser av markedsrisikonivået. Sentrale forutsetninger for beregningene bør tydelig fremgå slik at styret og ledelsen kan evaluere gyldigheten og implikasjonene av de ulike scenariene. jf. EBA/GL/2018/02 punkt 68.
- Styret og ledelsen bør motta rapporter som viser foretakets etterlevelse av retningslinjer og rutiner på markedsrisikoområdet. jf. EBA/GL/2018/02 punkt 68 (2).
- Styret og ledelsen bør motta rapporter som viser evalueringer av systemet for styring og kontroll av markedsrisiko, herunder påpekninger fra intern og ekstern revisor. jf. EBA/GL/2018/02 punkt 67.
- Overvåking og rapportering av markedsrisiko og tilhørende beregninger av behov for økonomisk kapital og risikostyrt lønnsomhet bør inngå som en integrert del av den totale økonomi- og risikostyringen i foretaket. jf. EBA/GL/2018/02 punkt 22 og 32.
- Rapporter fra uavhengige kontrollfunksjoner bør behandles på et relevant nivå i organisasjonen. jf. EBA/GL/2018/02 punkt 65.

5.4 Ekstern rapportering

Formålet med dette avsnittet er å vurdere foretakets rapportering til myndighetene og rutineene for kvalitetssikring av rapporteringen. Nedenfor følger aktuelle momenter.

- Foretaket bør ha etablert rutiner for tidsriktig, korrekt og komplett rapportering til myndighetene.
- Foretaket bør ha etablert rutiner for oppdatering og kvalitetssikring av informasjon om foretakets markedsrisiko som skal offentliggjøres etter krav i kapitalkravsforordningen (575/2013/EU) del åtte om institusjoners offentliggjøringsplikt. Foretaket bør ha rutiner for å påse at det er konsistens mellom intern og ekstern rapportering.

6 Vedlegg 1: Prinsipper for god risikostyring av markedsrisiko

Baselkomitéen har utarbeidet følgende prinsipper for styring av renterisiko i bankboken⁴. Finanstilsynet vurderer prinsippene som relevante for styring av markedsrisiko generelt, og vil vurdere foretakenes anvendelse og etterlevelse av disse prinsippene i sin styring og kontroll av alle typer markedsrisiko.

Principle 1: IRRBB is an important risk for all banks that must be specifically identified, measured, monitored and controlled. In addition, banks should monitor and assess Credit Spread Risk.

Principle 2: The governing body of each bank is responsible for oversight of the IRRBB management framework, and the bank's risk appetite for IRRBB. Monitoring and management of IRRBB may be delegated by the governing body to senior management, expert individuals or an asset and liability management committee (henceforth, its delegates). Banks must have an adequate IRRBB management framework, involving regular independent reviews and evaluations of the effectiveness of the system.

Principle 3: The banks' risk appetite for IRRBB should be articulated in terms of the risk to both economic value and earnings. Banks must implement policy limits that target maintaining IRRBB exposures consistent with their risk appetite.

Principle 4: Measurement of IRRBB should be based on outcomes of both economic value and earnings-based measures, arising from a wide and appropriate range of interest rate shock and stress scenarios.

Principle 5: In measuring IRRBB, key behavioural and modelling assumptions should be fully understood, conceptually sound and documented. Such assumptions should be rigorously tested and aligned with the bank's business strategies.

Principle 6: Measurement systems and models used for IRRBB should be based on accurate data, and subject to appropriate documentation, testing and controls to give assurance on the accuracy of calculations. Models used to measure IRRBB should be comprehensive and covered by governance processes for model risk management, including a validation function that is independent of the development process.

Principle 7: Measurement outcomes of IRRBB and hedging strategies should be reported to the governing body or its delegates on a regular basis, at relevant levels of aggregation (by consolidation level and currency).

Principle 8: Information on the level of IRRBB exposure and practices for measuring and controlling IRRBB must be disclosed to the public on a regular basis.

Principle 9: Capital adequacy for IRRBB must be specifically considered as part of the Internal Capital Adequacy Assessment Process (ICAAP) approved by the governing body, in line with the bank's risk appetite on IRRBB.

⁴ Interest rate risk in the banking book (IRRBB), April 2016. Kun prinsipper relevante for foretaket tas med i listen.

